

Олександр Федорович ЛИСЕНКО*(Університет сучасних знань, м. Київ)***СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ**

У статті наголошено на тому, що адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії корупції в Україні визначається їхніми функціями, незалежністю, нормативним регулюванням та відповідальністю. Ефективність протидії корупції залежить від злагодженої роботи цих органів, удосконалення законодавства та забезпечення їхньої незалежності. Констатовано, що система суб'єктів протидії корупції в органах державної влади України є складною і багаторівневою. Вона включає як органи, що здійснюють функції контролю, так і окремих посадових осіб, які мають безпосередній контакт із громадянами, юридичними особами та державними службовцями, що забезпечує необхідний рівень прозорості та підзвітності органів влади. Стверджується, що, окрім основних антикорупційних органів, до системи протидії корупції в Україні належать також інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Кожен орган державної влади та місцевого самоврядування зобов'язаний дотримуватися антикорупційного законодавства та впроваджувати відповідні заходи у своїй діяльності. У таких органах створюються підрозділи або призначаються уповноважені особи з питань запобігання корупції, які здійснюють контроль за дотриманням антикорупційних норм.

Відмічено, що бізнес-середовище також долучається до протидії корупції шляхом участі у таких механізмах, як Рада бізнес-омбудсмена, яка розглядає скарги підприємців на корупційні дії органів державної влади, а також шляхом участі у діяльності Європейської бізнес-асоціації, що сприяє прозорості ведення бізнесу. У контексті вдосконалення адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії корупції визначено, що важливим є запровадження міжнародних механізмів, які дозволяють здійснювати взаємний контроль за виконанням антикорупційних заходів на різних рівнях. Невід'ємною частиною цієї роботи є постійне реформування інституцій, що протидіють корупції, із забезпеченням їхньої незалежності, прозорості та підзвітності.

Ключові слова: *система суб'єктів, протидія корупції, органи державної влади України, адміністративно-правовий статус, особливості, бізнес-середовище, громадянське суспільство.*

Постановка проблеми. Протидія корупції є однією з пріоритетних сфер державної політики України, спрямованою на забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності публічного управління. Для цього

створена комплексна система органів, що відповідають за запобігання, виявлення і розслідування корупційних правопорушень.

Водночас протидія корупції являє собою комплекс заходів, спрямованих на запобігання, виявлення, припинення та притягнення до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень. Вона включає в себе законодавчі, організаційні та інституційні дії, що сприяють зменшенню можливостей для прояву корупції у державних і приватних структурах.

У вітчизняній адміністративно-правовій доктрині детальному аналізу адміністративно-правового статусу окремих суб'єктів протидії корупції приділяли увагу в своїх наукових дослідженнях В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, В. М. Гаращук, М. Я. Дем'яненко, О. В. Джафарова, Т. К. Завгородня, В. О. Іванцов, Т. Є. Кагановська, Л. Г. Кайдалова, Т. А. Кобзева, Т. М. Кравцова, А. Т. Комзюк, О. М. Музичук та інші дослідники. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, вчені фактично поза своєю увагою залишили проблемні питання, пов'язані з системою суб'єктів протидії корупції в органах державної влади України та особливостями їх адміністративно-правового статусу.

Мета статті полягає в тому, щоб розглянути систему суб'єктів протидії корупції в органах державної влади України та особливості їх адміністративно-правового статусу. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: сформулювати авторське розуміння системи суб'єктів протидії корупції; проаналізувати діяльність окремих суб'єктів протидії корупції; розглянути особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів протидії корупції.

Виклад основного матеріалу. Система суб'єктів протидії корупції - це сукупність органів, установ, організацій та осіб, які здійснюють заходи, спрямовані на запобігання, виявлення, розслідування та припинення корупційних правопорушень. Вона включає як державні структури, так і недержавні організації, що беруть участь у протидії корупції. Основними суб'єктами цієї системи є: 1) правоохоронні органи, зокрема підрозділи Національної поліції, спеціалізовані антикорупційні органи; 2) органи контролю та нагляду – Рахункова палата, органи фінансового та податкового контролю; 3) антикорупційні громадські організації, медіа, що здійснюють моніторинг корупційних процесів; 4) інші органи, що відповідають за етичні стандарти, навчання та підвищення обізнаності серед громадян та державних службовців. Ці суб'єкти працюють у тісній взаємодії для забезпечення ефективності заходів протидії корупції.

Ключовим суб'єктом у сфері запобігання корупції є Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК). Цей центральний орган виконавчої влади формує та реалізує державну антикорупційну політику. До його основних функцій належить контроль за дотриманням законодавства про конфлікт інтересів, проведення перевірки декларацій державних службовців, розробка антикорупційних стратегій, координація роботи інших органів у цій сфері та ведення Єдиного державного реєстру

декларацій¹.

У сфері викриття та розслідування корупційних злочинів ключову роль відіграє Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ). Це незалежний правоохоронний орган, який займається розслідуванням корупційних правопорушень, вчинених високопосадовцями. НАБУ здійснює оперативно-розшукову діяльність, виявляє, документує та розслідує корупційні схеми, взаємодіє з міжнародними антикорупційними органами та передає матеріали до суду.

Підтримкою державного обвинувачення у справах НАБУ займається Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП). Вона є структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора та забезпечує процесуальне керівництво під час розслідувань, погоджує повідомлення про підозру та представляє обвинувачення у судах.

Розгляд справ щодо корупційних злочинів, які розслідуються НАБУ та САП, здійснює Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Це спеціалізований судовий орган, створений для розгляду справ відносно топ-корупціонерів. Його діяльність спрямована на забезпечення оперативного, справедливого та неупередженого правосуддя у справах, пов'язаних із корупцією.

Окрім зазначених органів, у системі протидії корупції важливу роль відіграє Державне бюро розслідувань (ДБР), яке займається розслідуванням корупційних злочинів, вчинених працівниками правоохоронних органів та іншими посадовими особами. Рахункова палата контролює ефективність використання бюджетних коштів, виявляючи можливі зловживання та корупційні ризики у фінансовій діяльності органів державної влади.

Так, система суб'єктів протидії корупції в Україні є досить багаторівневою. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні верховенства права та зміцненні демократичних інституцій, що є ключовими факторами розвитку держави.

Окрім основних антикорупційних органів, до системи протидії корупції в Україні належать також інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Кожен орган державної влади та місцевого самоврядування зобов'язаний дотримуватися антикорупційного законодавства та впроваджувати відповідні заходи у своїй діяльності. У таких органах створюються підрозділи або призначаються уповноважені особи з питань запобігання корупції, які здійснюють контроль за дотриманням антикорупційних норм, розглядають повідомлення про можливі корупційні дії та проводять внутрішні перевірки².

У протидії корупції беруть участь й інші правоохоронні органи, зокрема: Національна поліція України, яка займається розслідуванням корупційних правопорушень, що не входять до компетенції НАБУ, зокрема

¹ Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О. В. Калітенко, Д. О. Калмиков, І. Б. Коліушко та ін. ; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К. : Москаленко О. М., 2019. С. 49.

² Методичні рекомендації щодо організації роботи із запобігання корупції юридичних осіб, що належать до сфери управління МВС / О. А. Моргунов, П. І. Романюк, С. М. Бортник, О. М. Музичук, С. О. Шатрава, О. В. Джафарова, Д. Є. Денишук, О. В. Погорілець, Я. В. Мазур. К., 2023. С. 51.

дрібної корупції на місцевому рівні; Служба безпеки України (СБУ), яка виявляє корупційні злочини, що становлять загрозу національній безпеці, зокрема у сфері оборони, публічних закупівель, енергетики та міжнародної співпраці; Державна податкова служба України та Державна митна служба України, що борються з корупцією у сфері податків і митних процедур; Державна аудиторська служба України, яка здійснює фінансовий контроль за використанням державних коштів та запобігає нецільовому витрачання бюджетних ресурсів.

Важливу роль у протидії корупції відіграють журналісти-розслідувачі та активісти. Вони займаються моніторингом діяльності органів державної влади, розкриттям корупційних схем та тиском на владу з метою проведення реформ. Відомі антикорупційні організації, що працюють у цій сфері, включають Центр протидії корупції (ЦПК), Transparency International Україна, а також численні локальні ініціативи¹.

Україна активно взаємодіє з міжнародними організаціями у сфері протидії корупції. Зокрема, співпрацює з Групою держав проти корупції (GRECO), Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD), Європейським Союзом, а також отримує підтримку від Світового банку, МВФ та інших донорів у впровадженні антикорупційних реформ.

Судова система є ключовим елементом у притягненні до відповідальності корупціонерів. Вищий антикорупційний суд (ВАКС) спеціалізується на справах топ-корупції, але загальні суди також беруть участь у розгляді корупційних правопорушень. Конституційний Суд України оцінює відповідність антикорупційного законодавства Конституції України. Верховний Суд України забезпечує єдність судової практики, а Вища рада правосуддя контролює додержання дисциплінарних вимог суддями, зокрема у справах, пов'язаних із корупцією.

Бізнес-середовище також долучається до протидії корупції шляхом участі у таких механізмах, як Рада бізнес-омбудсмена, яка розглядає скарги підприємців на корупційні дії органів державної влади, а також шляхом участі у діяльності Європейської бізнес-асоціації, що сприяє прозорості ведення бізнесу. Важливу роль у зниженні корупції у сфері публічних закупівель відіграє система Prozorro².

Громадянське суспільство активно долучається до антикорупційної діяльності шляхом подання електронних звернень та скарг до антикорупційних органів, участі у громадських антикорупційних радах, створених при органах державної влади, а також за допомогою проведення журналістських розслідувань, які допомагають викривати корупційні схеми. Відомі медіа, як-от «Bihus.Info», «Схеми: корупція в деталях», «Наші гроші», публікують матеріали про зловживання та корупційні дії, що сприяє громадському контролю.

¹ Бондаренко О. С. Роль і напрями діяльності громадськості в реалізації антикорупційних реформ. *Право і безпека*. 2023. № 4 (91). С. 89.

² Петренко Н. О. Місце та ознаки інституту бізнес-омбудсмена в системі альтернативних способів вирішення господарських спорів. *Проблеми цивільного та господарського права*. 2022. № 4. С. 99.

Однак ефективність системи протидії корупції в Україні стикається з низкою викликів, серед яких політичний тиск на антикорупційні органи, недостатня ефективність судової системи, високий рівень толерантності до корупції у суспільстві та проблеми з виконанням судових рішень.

Особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів протидії корупції включають нормативно визначені повноваження, інституційну незалежність, спеціалізовані заходи впливу, взаємодію з іншими органами державної влади, а також інструменти забезпечення прозорості та підзвітності. Кожен з органів діє на підставі законодавчих актів, які визначають їхні функції, права та обов'язки. Важливим аспектом є їх автономність, що дозволяє зменшити політичний вплив і забезпечити ефективність розслідувань.

Особливістю адміністративно-правового статусу антикорупційних органів є високий рівень їх організаційної незалежності. Наприклад, Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) має незалежний статус, що дає можливість органу діяти без впливу з боку інших державних органів. Це забезпечує об'єктивність і неупередженість при проведенні розслідувань. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) також дотримується принципів автономності у своїй діяльності, що дає їй змогу проводити розслідування й підтримку державного обвинувачення без зовнішнього втручання.

Ефективність протидії корупції в Україні залежить не тільки від автономії кожного суб'єкта, але й від належним чином організованої взаємодії між ними. Важливою особливістю адміністративно-правового статусу є взаємодія між НАЗК, НАБУ, САП, а також іншими органами, такими як Державна податкова служба України та органи прокуратури.

Вважаємо, що ці органи повинні діяти узгоджено, адже корупційні злочини мають міжвідомчий характер і часто потребують комплексного підходу. Тому їх взаємодія потребує чіткої координації та чітко визначених процедур обміну інформацією.

Повноваження органів протидії корупції передбачають можливість ініціювати зміни в законодавстві, спрямовані на покращення механізмів протидії корупції, а також впроваджувати нові методи та інструменти, які сприятимуть підвищенню ефективності протидії корупційним правопорушенням.

Однією з важливих особливостей адміністративно-правового статусу суб'єктів протидії корупції є чітке визначення відповідальності за неналежне виконання своїх обов'язків. Органи, які здійснюють протидію корупції, повинні не лише дотримуватися норм і стандартів, але й нести відповідальність за порушення в разі неефективного виконання своїх обов'язків або порушення законодавства¹.

Ця відповідальність є важливою для забезпечення довіри до

¹ Гречанюк Р. В., Зливко С. В. Особливості адміністративно-правового статусу керівника Національного антикорупційного бюро України. *Юридичний бюлетень*. 2019. № 9. С. 142.

антикорупційних органів з боку громадськості. Вона передбачає як адміністративну, так і кримінальну відповідальність посадових осіб, які займаються антикорупційною діяльністю. Це також забезпечує додаткові стимули для ефективної роботи органів і недопущення бездіяльності або зловживання своїми повноваженнями.

Адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії корупції також передбачає наявність чітких процедур, що забезпечують права та свободи осіб, проти яких ведеться розслідування або які зазнають контролю. Наприклад, НАЗК повинно дотримуватись принципу прозорості в перевірці декларацій, НАБУ – принципу законності при проведенні розслідувань та захисту прав громадян¹. Це забезпечує рівність перед законом та гарантує, що антикорупційна діяльність не стане інструментом для політичних переслідувань або зловживань з боку правоохоронних органів.

Суб'єкти протидії корупції мають важливе значення для реалізації загальної стратегії розвитку держави. Антикорупційні органи не лише виявляють порушення, але й сприяють формуванню нової антикорупційної культури в суспільстві, зокрема через освітні програми та зміцнення довіри до державних інститутів².

Оскільки корупція є одним із найбільших бар'єрів для розвитку держави, протидія їй має безпосередній вплив на стабільність, прозорість і розвиток суспільства в цілому. Тому адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії корупції має також стратегічне значення в забезпеченні довгострокового розвитку і стабільності в Україні.

Адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії корупції в Україні визначає не тільки їхню функціональну роль, але й забезпечує правові гарантії та процедури, що дозволяють здійснювати протидію корупції ефективно і справедливо. Цей статус дозволяє створювати незалежні та ефективні механізми протидії корупції, що є необхідним для зміцнення правової держави, підвищення довіри до органів державної влади та забезпечення сталого розвитку країни³.

Висновки. Таким чином, у даній статті зазначено, що адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії корупції в Україні визначається їхніми функціями, незалежністю, нормативним регулюванням та відповідальністю. Ефективність протидії корупції залежить від злагодженої роботи цих органів, удосконалення законодавства та забезпечення їхньої незалежності.

Констатовано, що система суб'єктів протидії корупції в органах державної влади України є складною і багаторівневою. Вона включає як органи, що здійснюють функції контролю, так і окремих посадових осіб, які мають безпосередній контакт із громадянами, юридичними особами та

¹ Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». Київ: Юрінком Інтер, 2020. С. 126.

² Абдуллаєв В. А. Роль громадянського суспільства у запобіганні та протидії корупції. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2021. № 3 (30). С. 8.

³ Каращенко А. І. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції у митних органах України : 12.00.07. Ужгород, 2019. С. 159.

державними службовцями, що забезпечує необхідний рівень прозорості та підзвітності органів влади.

Стверджується, що, окрім основних антикорупційних органів, до системи протидії корупції в Україні належать також інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Кожен орган державної влади та місцевого самоврядування зобов'язаний дотримуватися антикорупційного законодавства та впроваджувати відповідні заходи у своїй діяльності. У таких органах створюються підрозділи або призначаються уповноважені особи з питань запобігання корупції, які здійснюють контроль за дотриманням антикорупційних норм.

Акцентовано увагу на тому, що у протидії корупції беруть участь й інші правоохоронні органи, зокрема: Національна поліція України, яка займається розслідуванням корупційних правопорушень, що не входять до компетенції НАБУ, зокрема дрібної корупції на місцевому рівні; Служба безпеки України (СБУ), яка виявляє корупційні злочини, що становлять загрозу національній безпеці, зокрема у сфері оборони, публічних закупівель, енергетики та міжнародної співпраці; Державна податкова служба України та Державна митна служба України, що борються з корупцією у сфері податків і митних процедур; Державна аудиторська служба України, яка здійснює фінансовий контроль за використанням державних коштів та запобігає нецільовому витрачанням бюджетних ресурсів.

Відмічено, що бізнес-середовище також долучається до протидії корупції шляхом участі у таких механізмах, як Рада бізнес-омбудсмена, яка розглядає скарги підприємців на корупційні дії органів державної влади, а також шляхом участі у діяльності Європейської бізнес-асоціації, що сприяє прозорості ведення бізнесу.

У контексті вдосконалення адміністративно-правовий статус суб'єктів протидії корупції визначено, що важливим є запровадження міжнародних механізмів, які дозволяють здійснювати взаємний контроль за виконанням антикорупційних заходів на різних рівнях. Невід'ємною частиною цієї роботи є постійне реформування інституцій, що протидіють корупції, із забезпеченням їхньої незалежності, прозорості та підзвітності. Крім того, необхідно посилювати систему навчання та підвищення кваліфікації посадових осіб, що працюють у сфері боротьби з корупцією, що сприятиме вдосконаленню їхніх знань і навичок, підвищенню ефективності їх діяльності.

Наголошено, що для успішної протидії корупції в Україні необхідно не лише вдосконалювати правовий статус відповідних суб'єктів, але й забезпечувати ефективну координацію між ними, оптимізувати систему управління та впроваджувати новітні технології та методики контролю. Підвищення інституційної спроможності органів, що займаються протидією корупції, а також впровадження міжнародних стандартів сприятиме значному посиленню ефективності цієї діяльності та наближенню України до європейських стандартів у сфері правопорядку та протидії корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллаєв В. А. Роль громадянського суспільства у запобіганні та протидії корупції. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2021. № 3 (30). С. 5–13.
2. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О. В. Калітенко, Д. О. Калмиков, І. Б. Коліушко та ін. ; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К. : Москаленко О. М., 2019. 366 с.
3. Бондаренко О. С. Роль і напрями діяльності громадськості в реалізації антикорупційних реформ. *Право і безпека*. 2023. № 4 (91). С. 82–94.
4. Гречанюк Р. В., Зливко С. В. Особливості адміністративно-правового статусу керівника Національного антикорупційного бюро України. *Юридичний бюлетень*. 2019. № 9. С. 139–146.
5. Каращенко А. І. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції у митних органах України : 12.00.07. Ужгород, 2019. 242 с.
6. Методичні рекомендації щодо організації роботи із запобігання корупції юридичних осіб, що належать до сфери управління МВС / О. А. Моргунов, П. І. Романюк, С. М. Бортник, О. М. Музичук, С. О. Шатрава, О. В. Джафарова, Д. Є. Денищук, О. В. Погорілець, Я. В. Мазур. К., 2023. 134 с.
7. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції». Київ: Юрінком Інтер, 2020. 348 с.
8. Петренко Н. О. Місце та ознаки інституту бізнес-омбудсмена в системі альтернативних способів вирішення господарських спорів. *Проблеми цивільного та господарського права*. 2022. № 4. С. 97–101.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2023

Oleksandr F. LYSENKO,

Postgraduate Student

(University of Modern Knowledge, Kyiv, Ukraine)

THE SYSTEM OF ENTITIES OF ANTI-CORRUPTION IN THE STATE AUTHORITY BODIES OF UKRAINE AND THE SPECIFIC FEATURES OF THEIR ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS

The article emphasizes that the administrative and legal status of anti-corruption entities in Ukraine is determined by their functions, independence, regulatory regulation and responsibility. The effectiveness of anti-corruption depends on the coordinated work of these bodies, the improvement of legislation and ensuring their independence. It is stated that the system of anti-corruption entities in the state authorities of Ukraine is complex and multi-level. It includes both bodies that perform control functions and individual officials who have direct contact with citizens, legal entities and civil servants, which ensures the

necessary level of transparency and accountability of the authorities. It is argued that, in addition to the main anti-corruption bodies, the system of anti-corruption in Ukraine also includes other state authorities and local self-government bodies. Each state authority and local self-government body is obliged to comply with anti-corruption legislation and implement appropriate measures in its activities. In such bodies, units are created or authorized persons are appointed for the prevention of corruption, who monitor compliance with anti-corruption norms.

It is noted that the business environment is also involved in combating corruption through participation in mechanisms such as the Business Ombudsman Council, which considers complaints from entrepreneurs about corrupt actions by state authorities, as well as through participation in the activities of the European Business Association, which promotes the transparency of business. In the context of improving the administrative and legal status of anti-corruption entities, it is determined that it is important to introduce international mechanisms that allow for mutual control over the implementation of anti-corruption measures at different levels. An integral part of this work is the constant reform of institutions that combat corruption, ensuring their independence, transparency and accountability.

Keywords: *system of subjects, combating corruption, state authorities of Ukraine, administrative and legal status, features, business environment, civil society.*